

Marts 2016

No. 79

Albert Nørkjærs hus

SPEJLET *ET TILBAGEBLIK*

**Østervrå Lokalhistoriske
Forening**

Et (tand)lægebesøg anno 1921

Af Flemming K. Clarkfeldt

Min faster Elna Marie Christensen, født 21. januar 1906 i Taars Sogn, tjente som ung på en gård i nærheden af Sæsing, og havde i flere måneder døjet med en forskrækkelig tandpine. Om aftenen den 18. august 1921 blev smerterne så uudholdelige, at Elna bad sig fri og spadserede hjem til sine forældre - min bedstefar skræddermester Christian Martinus Christensen og Dagmar i Sæsing. Min bedstefar syntes, at den bedste løsning var at kontakte smeden, men bedstemor skar igennem og foreslog, at Elna den næste dags morgen gik til Østervrå og fik tanden trukket ud hos Dr. Sørensen.

Bedstefar havde ingen rede penge, og måtte tidligt den følgende morgen vandre den tunge gang op til købmand Steffensen i Sæsing for at låne 10 kroner, som han mente var tilstrækkeligt for en enkelt tand [red. anm.: Lars Steffensen var nok manufakturhandler - se folketællingen 1921 for Taars Sogn, opslag 99].

Bevæbnet med den store pengeseddel vandrede Elna den 19. august 1921 ad landevejen mod Østervrå, og nåede akkurat frem til Dr. Sørensen inden formiddagens konsultation sluttede kl. 10.

Dr. Sørensen var kendt for at trække tænder ud under totalbedøvelse. Elna fik presset en svamp med æter foran næse og mund, og da hun 10 minutter senere vågnede op, lå resterne af en rådden kindtand på en serviet.

Dr. Sørensen udskrev en regning på 10 kroner, og Elna, ør i hovedet med kvalme, traskede tilbage til Sæsing - men tandpinen var borte og væk.

Jeg fandt Dr. Sørensens regning i mine gemmer her forleden dag, og den bekræfter, at den gamle historie om faster Elnas tandpine og efterfølgende besøg hos Dr. Sørensen er korrekt.

Hvem var Dr. Jens Sørensen (som han hed)? Han var Vendelbo, født 29. december 1887 i Saltum som søn af en gårdejer. Efter studentereksamen fra Aalborg Katedralskole i 1908 tog han medicinsk embedseksamen i 1916, og nedsatte sig som praktiserende læge i Taars året efter; i maj 1920 flyttede han praksis til Østervrå. En stor villa på Liljevej 6 (den gang Jernbanegade) var rammen om hans praksis. Han var en meget afholdt læge, som man kunne ringe til døgnet rundt, og han havde patienter helt på den anden side af Thorshøj.

Dr. Sørensen blev i 1913 gift med Anna Nikoline Marie Frank, født 25. oktober 1891 i Krstrup Sogn ved Randers. Deres ældste barn var sønnen Per, født 24. september 1913 i Essenbæk Sogn ved Randers. Per Sørensen gik militærvejen, og forrettede tjeneste som premierløjtnant i Viborg. I 1941 meldte Per sig til Frikorps Danmark, og kæmpede senere på Østfronten; han gled

over i Waffen SS. Han faldt den 24. april 1945 i Berlin under det sidste forsvar af Hitlers førerbunker.

Efter krigen vendte folkestemningen sig mod Dr. Sørensen; han mistede flertallet af sine patienter, men fortsatte sin lægegerning indtil august 1961, da han flyttede til Løkken; han døde i Saltum den 3. september 1964, 76 år gl.

Til belysning af pris- og lønniveauet i 1921 kan anføres, at en daglejer på egen kost i høstens tid tjente en dagløn på 9,08 kr. En håndværker med en timeløn på 1,80 kr. tjente på en 8-timers arbejdsdag (som netop var blevet indført) 14,40 kr.

Det kan tilføjes, at Østervrå fik sin første tandlæge, Kjeld Bornæs, så sent som omkr. 1969. Derfor havde de praktiserende læger langt op i efterkrigsårene bibeskæftigelse som "tandudtrækkere". Redaktørens farbror, som var praktiserende læge i Flauenskjold fra 1927 til 1976, havde som det centrale møbel i sin konsultationsstue en tandlægestol - og i instrumentskabet et komplet sortiment af tænger til tandudtrækning. Om han bedøvede sine patienter med åben ætermaske er jeg ikke klar over - men at han havde en flaske æter i beredskab kan jeg bevidne; for den brugte min bror og jeg under et ferieophold til at aflive sommerfugle med, da vi havde fundet på at anlægge en sommerfuglesamling!

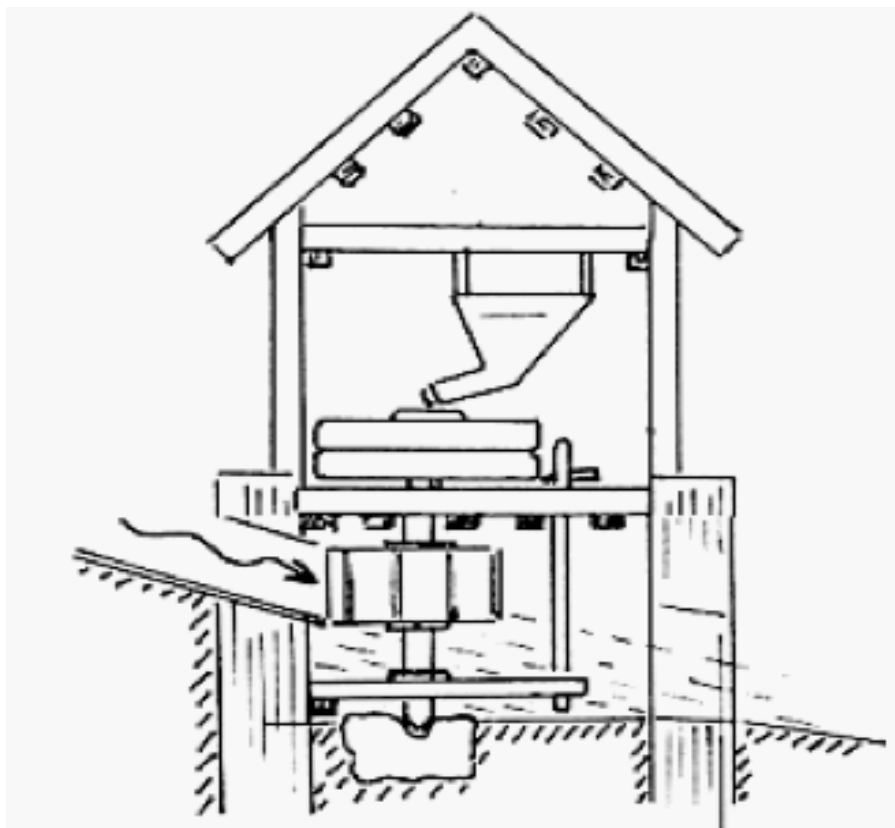
Skrædder Christian Martinus Christensen og hustru Dagmar født Larsen boede i 1921 i Follebakken i Taars Sogn - se folketællingen 1921, opslag 83.

(lånt fra facebook-siden "Slægter fra Vendsyssel" - suppleret af redaktionen).

Fjeldgaards Vandmølle

Af Jørgen Peder Clausager

Fjeldgaard er kendt langt tilbage i tiden, men vandmøllen, der hørte til gården, er yngre af år.

Oprindeligt har der vist til gården hørt en beskeden "skvatmølle" eller horisontalmølle, dvs. en vandmølle med vandretliggende hjul, hvorfra en aksel førte direkte op til kværnen - se tegningen; men den må i givet fald være blevet nedlagt meget tidligt, for ved matrikuleringen i 1688 var der ingen mølle ved gården; den fik da sit korn malet ved Vraagaards Mølle (se om denne i Spejlet nr. 74 og 76).

Fjeldgaard blev i 1849 købt af Adolf Christian Valentin Sandegaard, en 28-årig ugift københavner, der som husjomfru fik den jævnaldrende Charlotte Petrine Christiane Wanning, datter af sognets præst Poul Gotfred Wanning. Hun nedkom den 22. januar 1851 med en datter, som fik navnet Sophie Sandegaard, men som døde dagen efter. Herefter forsvinder husjomfruen ud af sagaen; i 1855 er hun som husbestyrerinde afløst af

Sandegaards mor Christiane Hansine Beyer, og i 1860 bor hans far, kancelliråd Jens Sandegaard også i Fjeldgaard - men det er en helt anden historie!

Den 2. februar 1850 fik Sandegaard bevilling til at opstemme vandet i åen, og han anlagde nu en regulær vandmølle med beboelse, som i mølleskyld blev sat til hartkorn 2 tønder, 5 skæpper, 1 fjerdingkar 0 album. - Man kan spekulere på, om Sandegaards initiativ har haft sammenhæng med den bebudede frigivelse af møllenæringen, som skete ved lov af 14. april 1852 (se herom i Spejlet, nr. 77); men i 1855 var arbejdet med Fjeldgaards Vandmølle ikke så langt fremskredet, at den kan ses i folketællingen. Det kan den derimod i 1860, hvor vi i møllen finder den 37-årige

mølleforpagter Jens Jensen (født i Nørresundby) med kone og tre børn, samt en møllerkarl og en tjenestepige. Han havde tidligere været forpagter af Kobbermølle ved Ørsø i Dronninglund Sogn. I 1870 var han stadigvæk forpagter af Fjeldgaards Mølle, men boede da i Ramsholt Hus eller Rubæksholt. Fjeldgaard havde da skiftet ejer to gange: Først i 1861 til Harald Edvard Haslund (som i 1855 havde været landvæsenselev på Fjeldgaard), og i 1868 til holsteneren Carl Heinrich Westermann.

I 1880 havde Jens Jensen aftrådt møllen, og var husmand i Rubæksholt. Selve Fjeldgaard var i 1871 mageskiftet til Peter Ferdinand Lange, som i 1876 solgte til Anton Aron David. Denne forpagtede ved kontrakt af 26. maj 1879 Fjeldgaards Mølle til Sixtus August Clausen af Kolborn i Ugilt Sogn for et tidsrum af fem år med mulighed for forlængelse to år ad gangen; af kontrakten fremgår, at møllen var bestykket med én melkværn og to pillekværne. Den ny forpagter skulle for det første års forpagtningsafgift besørge møllen "istandsat i fuldkommen god og brugbar stand", herunder istandsættelse af mølledæmningerne og nedlæggelse af et nyt vandhjul; ejendommeligt nok fremgår det ikke af kontrakten, hvad forpagtningsafgiften herefter skulle være! Ved folketællingen 1880 var Sixtus Clausen midlertidigt fraværende, idet han opholdt sig i Koldbro i Taars Sogn; han var da 35 år gammel og ugift, men havde en husbestyrerinde med det imponerende navn Oline Birgitte Christiane Hundertmark, som kom fra Lolland. Clausens forpagtning skal være ophørt allerede den 1. maj 1881, så han nåede ikke de i kontrakten fastsatte fem år.

I 1881 blev Fjeldgaard handlet to gange, første gang til Jacob Andreas Weimann fra Dahl, som næsten med det samme solgte videre til Heinrich Frederik Scheibel fra Nielsminde. Han solgte i 1887 til forvalter Claus Vilhelm Andersen, Dahl, som var svigersøn af Jacob Andreas Weimann, der havde en prioritet på 14.000 kr. indestående i Fjeldgaard. Claus Vilhelm Andersen var fynbo, født 1859 i Dalum Sogn ved Odense; og måske er det ikke uden sammenhæng hermed, at den næste mølleforpagter, Niels Hansen, som vi finder i 1890, også var fynbo, født 1853 i Vester Skerninge Sogn. Hvornår præcis han har tiltrådt forpagtningen vides ikke; men ved datteren Anna Hansine Maries fødsel den 12. februar 1882 er han møllersvend på Hørbylunds Mølle, og ved datteren Petra Rasmines fødsel den 16. april 1884 er han forpagter af Fjeldgaards Mølle. I perioden 1881-1884 har der muligvis været en ukendt forpagter af møllen.

Næste kendte forpagter af Fjeldgaards Mølle er Jens Bertelsen, som var født i Buderup Sogn i Aalborg Amt i 1867. Ved datteren Kristine Maries fødsel i 1892 er han forpagter af Vraagaards Mølle, men ved sønnen Christian Alfreds fødsel i 1896 er han forpagter af Fjeldgaards Mølle. Han sidder stadig som forpagter i 1901.

Den sidste forpagter, hvis navn vi kender, er Lars Peter Andersen, som sidder på møllen ved folketællingen 1906. Han var da en mand på 51 år, født 27. november 1854; fødestedet er ukendt, da folketællingen 1906 ikke oplyser dette. Han har desværre heller ingen børn, hvis fødsel tillader os at indkredse året for hans tiltrædelse af forpagtningen.

I folketællingen 1911 finder vi ikke Fjeldgaards Mølle; og ved denne tid - vistnok i 1912 - brændte møllen, og herefter blev mølledæmningen sløjftet, hvilket afstedkom en erstatning til Fjeldgaards daværende ejer, proprietær Harald Henius Jensen, på 1229,27 kr.; beløbet blev forskudsvis udredet af kommunen, men efterfølgende lignet på de grundejere, der drog fordel af

opstemningens bortfald, nemlig Anders Larsen, Smedegaard; Jens Juel Svendsen, Løgtholt; Niels Jensen, Vraagaard; og Anders Christian Nielsen Christensen, Vraagaards Mølle.

Så selvom vandmølleriet ved begyndelsen af det 20. århundrede blev betragtet som så gammeldags, at en genopførelse af den nedbrændte mølle ikke kom på tale, blev selve retten til opstemning af åen betragtet som et så værdifuldt aktiv, at dens bortfald medførte en erstatning.

Litteratur:

Anton Jakobsen i Vendsysselske Aarbøger 1934, s. 312-313;

Peter Elmelunds ejendoms Historiske samlinger, matrikel 1a, Sydvestlige Del, Torslev Sogn.

Folketællingerne for Torslev Sogn 1860 (T337); 1870 (T69); 1880 (T374); 1890 (T137); 1901 (T235); 1906 (opslag 141 i Arkivalier Online).

Albert Nørkjær - en original fra Torslev Sogn

Af Jens Nikolaj Nielsen

En god præsteven påpegede en gang, at vi alle er originaler - for Vor Herre har ingen kopimaskine. Det er naturligvis rigtigt; men ikke desto mindre plejer vi at omtale mennesker, hvis levned ikke former sig som flertallets, som originaler.

En sådan var Niels Christian Albert Sørensen, som blev født den 26. november 1878 i Nørkjær i Skovens Distrikt, Torslev Sogn. Forældrene var husmandsfolk: Niels Sørensen og Inger Marie Pedersen, født hhv. 1847 og -49, og gift i 1872, og Albert var nummer fire ud af en søskendeflok på fem. Det fremgår af folketællingerne, at faderen var døv, hvilket givetvis har sat sit præg på hjemmet - og det er da også muligt, at Albert ikke har været den skarpeste kniv i skuffen; men ved konfirmationen i Torslev Kirke den 9. april 1893 fik han dog karaktererne "godt" i kundskab og "mg" i forhold - ikke ringere end mange andre konfirmander. Ved konfirmationen tjente han i øvrigt i "Fælden", som var nabohus til hans barndomshjem.

Efter konfirmationen kom han ud at tjene ved landbrug, og var her udsat for en arbejdsulykke: et fald fra et hølæs resulterede i en rygskade, som kostede ham et længere sygehusophold, og nok gjorde ham mere eller mindre invalid. Om han ved faldet også pådrog sig en hjerneskade, skal være usagt. Hvor denne hændelse fandt sted vides ikke, for ved folketællingerne 1901 og 1911 er han ikke hjemme i Torslev Sogn.

Da han var blevet nogenlunde helbredt erhvervede han en hedelod på Hjortmose Mark, hvor han fik bygget sig et meget beskedent hus, som han kaldte Albertsminde, matr. 12c af Vangkær. Her finder vi han ved folketællingen 1921 som eneboer, med erhvervsbetegnelsen "arbejdsmand".

Jens Nielsen erindrer, at huset lige som hedehusene var bygget af kampesten og tækket med strå, men lå tættere ved alfar vej. Der var både fordør og bagdør i huset, men det var altid bagdøren, der blev benyttet. I huset var en stue med lerstampet gulv, et lille køkken, en forgang, som aldrig blev brugt, og en baggang eller en slags bryggers, hvor der også var lavet plads til en lille hest eller en kalv. Senere blev der bygget et halvtag til den ene ende af huset, for at give plads til forskellige redskaber, der efterhånden blev anskaffet.

Huset har haft nødtørftige opvarmningsmuligheder, men måske har det knebet med ildebrændsel i hårde vintre, for Clara Andersen (født 1904) har berettet, at Albert på den kolde årstid logerede i en bås i kostalden i hendes hjem i Thorndal.

De første år, Albert boede i huset, havde han en lille hest og en gig, som han kom kørende i, når han tog ud til lidt lettere arbejde; i denne periode skal han også have drevet lidt handel med børster og koste. Senere blev køretøjet skiftet ud med en kalv. Også den tog han med, når han var ude på arbejde, så fik han jo dyret fodret samtidig. Senere blev kalven skiftet ud med en trehjulet cykel.

Albert følge sig aldrig ensom. Han talte højt med alt, hvad han var i berøring med, enten det var levende eller døde ting. Kom han gående, kørende med hest og vogn eller på cykel, kunne man på lang afstand høre ham i en livlig diskussion om alt, hvad der rørte sig omkring ham. Men man hørte ham aldrig tale nedsættende om andre mennesker. Talte han ilde om nogen, var det ham selv; han kunne jo godt forstå, at han ikke var helt som andre mennesker.

Et sted, hvor han havde tjent som røgter, havde han digtet en sang, hvori alle på gården blev rost for alt det gode, de gjorde, hvorimod det sidste vers, som omhandlede ham selv, lød således:

Men vi havde en røgter,
og han var så grim,
så kørerne de brølede,
hvergang han kom derind.

Kunne man skaffe ham lidt pipeudkrads eller cigaraske til at rulle hans skrå i, så kunne han blive så glad, at han gav sig til at synge for os, og så sang han gerne den sang, han selv havde digtet, og den blev selvfølgelig sunget på rigtig vendelbomål.

I 1915 døde en ældre kone, hvis hverv havde været at drage rundt på gårdene for at våge ved grisesøer, som skulle fare. Denne bestilling overtog Albert Nørkjær, og i mange år tilbragte han

måske flere nætter ude i landboernes svinestier end hjemme i sin egen seng. Det var ikke store penge, han fik for dette arbejde: 1 krone plus kost var som regel taksten for en hel nat, som godt kunne blive på 12-14 timer. Men han lod sig aldrig forstå med, at han syntes, det var lovlig lidt. Tværtimod, hvor han ellers havde fået en god behandling, kunne han godt synes, det var lidt rigeligt.

Måske fik Albert lidt hjælp fra kommunen til tøj; derudover klarede han sig selv med de småører, han gik og tjente. Føden kunne han for en stor del bjerge sig ude omkring, hvor han kom.

Ved folketællingen 1940 finder vi Albert Nørkjær i Albertsminde, også kaldet Hjortmose Hus. Men nu er han så sandelig ikke mere eneboer: I huset bor nemlig også hans broderdatter Anna Helga Sørensen med sin mand, arbejdsmand Thorvald Christiansen, og seks børn i alderen 0-9 år - så der har været trængsel i det lille hus. Familien kom fra Flade, hvor det næstældste barn var født i 1938 - og vi kan ikke vide, hvor længe Albert gav familien husly.

Som 74-årig, altså i 1952/53, kom Albert ud for et færdselsuheld, hvor han blev påkørt af en bil og kom lettere til skade; herefter fik han ophold på Østervrå Alderdomshjem. Et par år senere blev huset Albertsminde nedbrudt. - Albert Nørkjær døde den 21. juli 1959 og blev begravet på Østervrå Kirkegård.

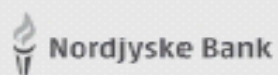
(Lånt fra Vendsyssel Årbog 1985 - suppleret af redaktionen).

Nord for de fleste,
tættere på

Der findes én bank, som brænder for Vendsyssel og vendelboerne
– Nordjyske Bank.

Vi har andet og mere end penge i hovedet – for os handler det om
nærhed og nærvær.

Foreningens Bestyrelse :

Vivi Dybdahl, Kolonihavevej 6, 9750 Østervrå

Tlf 40 85 13 57

Carl Børge Hansen, Brøndenvej 74, 9750 Østervrå

Tlf 21 63 16 77

Niels Urth, Vibevej 4, 9750 Østervrå

Tlf 20 47 24 10

Merete Nielsen, Hjørringvej 419. 9750 Østervrå

Tlf 98 95 10 82

Erik Wulff Sørensen, Søndergårdvej 18, 9750 Østervrå

Tlf 98 95 12 87